

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett nyfunnet bågspänne från Gamla Uppsala socken
Sörling, Erik
Fornvännen 84-87
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1945_084
Ingår i: samla.raa.se

ETT NYFUNNET BÅGSPÄNNE FRÅN GAMLA UPPSALA SOCKEN

AV

ERIK SÖRLING

Ett stort bågspänne av brons med ovanligt vacker patina har påträffats i Uppland. Det tillvaratogs i juli månad 1943 under grävning i en öster—väster gående ås, belägen omedelbart norr om vägen mellan Björkeby och Lilla Mälby nära Fyrisån, två kilometer nordväst om Gamla Uppsala kyrka. Fig. 1. Finnaren hade bytt bort detsamma till en kamrat, fiskaren A. E. A. Holmberg, boende i närheten av Skokloster, av vilken Statens Historiska Museum förvärvade det vackra spännet. Fig. 2.

Enligt uppgift av den person, som gjorde fyndet, låg spännet på ett djup, som av denne uppskattades till $1\frac{1}{2}$ meter. Det enda han ansett anmärkningsvärt beträffande fyndomständigheterna var, att »rikligt med stenar av ett hönsäggs storlek omgav spännet på den plats i marken, där det anträffades». Fyndplatsen låg på berggrund.

Med anledning av fyndet har amanuensen Gunnar Westin vid

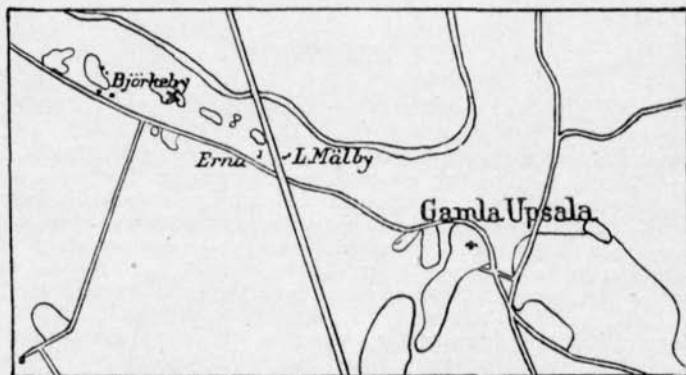

Fig. 1. x under Björkeby utmärker fyndplatsen.
x below Björkeby marks the site of the find.

Riksantikvarieämbetet besiktigat platsen. På området, där spännet anträffades, kunde enligt hans rapport, som förvaras i Ant. Top. Arkivet, icke påvisas några stenanhopningar el. dyl., som med säkerhet kunde antyda forngravar eller andra förhistoriska anläggningar. Av spännets utseende att döma, är det ej heller något som med visshet talar för att det skulle ha tillhört ett gravinventarium, därtill är ytan, enligt min uppfattning alldeles för blank och oskadad. Ej heller har det varit utsatt för eld, och det kan således ej ha tillhört någon brandgrav. Föremålet bör därför få anses vara ett lösfynd och kan dateras till 400-talets slut.

Spännet tillhör en typ, som brukar kallas spänne »mit umgeschlagenem Fuss». Det har en längd av 10,2 cm och är av brons, med undantag av tvärstången, på vilken spiralen är upplindad, som av en del rostfläckar att döma troligen är av järn. Tvärstångens båda yttersta ändar avslutas med en profilerad knopp av brons. På bågens övre sida är en smal bronsribba i pärlstavsmönster fastnitad medelst en i vardera ändan befintlig, med kullrigt huvud försedd bronsnit. Denna pärlstavsribba består av annan bronslegering, emedan oxiden på densamma har ljusare färg än den spännet för övrigt har.

Något spänne »mit umg. Fuss», försett med fastnitad ribba på bågens rygg har, så vitt jag har mig bekant, ej förut blivit anträffat i Sverige. Däremot äro liknande spännen tidigare funna såväl i Danmark, Tyskland som i Norge.¹ I Danmark ha fyra exemplar av denna typ med fastnitad ribba på bågens rygg påträffats i Nydam mosse, tillika med två liknande men utan ribba.² Ännu ett exemplar är funnet vid Longelse på Langeland i Longelse Sogn, Langelands Sønder Herred med tre spännen av samma typ, men även dessa utan ribba, tillsammans med en pärla och skelettresten av människa,³ samt ett exemplar från Hedensted Mark, Hedensted Sogn,

¹ Jag tackar museumsinspektör Mogens B. Mackeprang för vänliga upplysningar.

² Conr. Engelhardt. Nydam Mosefund. Kjöbenhavn 1865. Pl. V, fig. 12. A. Plettke. Ursprung und Ausbreitung der Angeln und Sachsen. Hildesheim-Leipzig 1921. Taf. 3, fig. 2.

³ Conr. Engelhardt. O. a. a. s. 56. Om spännet från Elvedgaard, Veflinge S., som Engelhardt omnämner i samma arbete på s. 53 säger han att det är »af form som Nydam V, fig. 12», men enligt meddelande från Mackeprang har det ej någon ribba på bågens rygg.

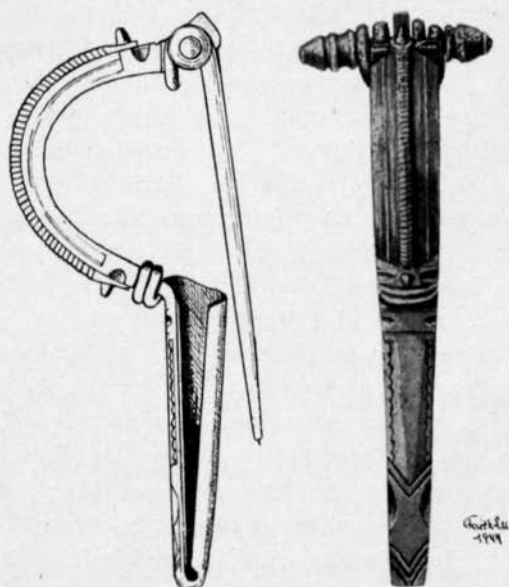

Fig. 2. Bronsspännet från Björkeby. Skala $\frac{3}{4}$.
Teckning av H. Faith-Ell.
The bronze fibula from Björkeby.

Hatting Herred, Aarhus Amt utan närmare fynduppgifter. Detta spänne är förvarat i Horsens Museum. I Tyskland har ett liknande spänne påträffats på urnegravfältet vid Borgstedt⁴ $\frac{1}{2}$ mil norr om Redensburg, Kr. Redensburg i Schleswig; och ett är funnet i Hangelnow i Mecklenburg mellan Hamburg och Schwerin.⁵ I Norge slutligen är ett spänne av denna typ funnet vid Moldestad, Birkenes i en stenkammar tillika med ett svärd, fyra spjutspetsar samt två lerkärl.⁶

Sälunda ha icke mindre än sex spännen med på bågen fastnitad ribba anträffats i Danmark, två i Tyskland och endast ett i Norge.

⁴ J. Mestorf. Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein. Hamburg 1885. Taf. XLIX, fig. 583. Samma förf. Urnenfriedhöfe in Schleswig-Holstein. Hamburg 1886. Taf. IX, fig. 9. A. Plettke. O. a. a. Taf. 3, fig. 11.

⁵ W. Matthes. Die nördl. Elbgermanen in spätrömischer Zeit. Mannus-Bibliothek No 48. Leipzig 1931, Taf. 24 e.

⁶ O. Rygh. Norske Oldsager. Christiania 1885. Fig. 241. H. Schetelig. The cruciform brooches of Norway. Bergens Museums Aarbog 1906 No 8, s. 118, fig. 35.

Spännet från Gamla Uppsala är det första av denna typ, som påträffats i vårt land.

De här behandlade spännena tillhöra en grupp spännen, som har sin tyngdpunkt i nordvästra Tyskland.⁷

SUMMARY

ERIK SÖRLING: A recently found fibula from the parish of Old Uppsala.

The author gives a description of a bronze fibula found in 1943 in the parish of Old Uppsala, Uppland. The fibula, which is a stray find, can be dated to the end of the fifth century on typological grounds. It belongs to the type »mit umgeschlagenem Fuss» and is the first one known from Swedish territory which has a bronze mount ornamented with round bead-pattern riveted on the back of the bow. A small number of fibulae of identically the same type as this are known from Denmark, Germany and Norway. The group of fibulae in question originates from North-West Germany, chiefly Schleswig.

⁷ O. Almgren, Studien über Nordeuropäische Fibelformen. Mannus-Bibliothek No 32. Leipzig 1923, s. 78 f.